

בפ"ק דקדושין גבי פדיון הבן... ולא אמרן אלא רב כהנא דגברא רבה, ופרש רש"י 'דלא אזיל בגילוי הראש'. משמע, אבל אחרים אזלי.
ונראה לי דלאו ראייה היא... אלמא סודרא דווקא לתלמידי חכמים, אבל לאיניש אחרינא סגי ליה בכיסוי בעלמא, ואף לת"ח דוקא לצאת בו לחוץ, אבל תוך ביתו סגי ליה בכיסוי בעלמא. (שו"ת מהר"י ברונא — קסו. וע' ט"ז ובהגר"א או"ח ת. וע"ע בשאלות ותשובות לסיכום להלן לא).

דף ט

והלכתא כרבי אלעזר והלכתא כרבא אמר רב נחמן — אף על פי שאין מי שחולק עליהם, ולא היה צריך לפסוק הלכה בדבר, כן דרך הגמרא. (עפ"י רמב"ן)

'בשטר כיצד'... — מבואר כאן ששטר קדושין שונה משאר שטרות, ואף מגט כריתות, בכך שהבעל הקונה הוא כותבו, בניגוד לשאר שטרות שהמקנה כותב. ואף על פי ששטר קדושין מקורו מגט, בדבר זה הוא שונה ממנו, אם משום לימוד מהכתובים או משום 'הלכתא' (ולדעת התוס' שכתב 'הלכתא' — הלכות מדינה, כתב בקוב"ש שאין לומר כן אלא לענין שאר שטרות ולא לענין קדושין).
בספרי האחרונים מתבאר בהרחבה ענין זה; מהותו וענינו של שטר הקדושין, אינו כמסמך המשמש ראייה, שאם כן, היה לאשה לכותבו ולמוסרו לבעל שיהווה עבורו כראיה על קנייתו, אלא הוא שטר שכל ענינו למעשה קנין לבדו. ובזה הסבירו מה שבשטר קדושין אין צריך לכתוב בו 'ודן די יהוי ליכי מנאי' כמו שכותבים בגט, להוכיח על תוקף השטר הזה — לפי שאינו נועד לראיה. (זכר יצחק ח"ב ז [בשיטת הרמב"ם הל' אישות ג, ג; גירושין ד, יב]. וע"ע: אגרות משה אה"ע ח"א עה; בית ישי סה, ב).
וכן נחלקו הראשונים כאן (ע' רמב"ן, רשב"א, ריטב"א), האם צריך לכתוב בשטר קדושין שמו ושמה, כבגט. וכן יש חילוק נוסף לדעת הרמב"ם (אישות ג, יח), שיכול לכותבו מדעת שלוחה (אפילו לדעת רב פפא ורב שרביא להלן, שצריכים דעתה), משא"כ בגט, אין מועיל בו 'אומר אמרו' לכתוב הגט (ואכן הרמב"ן חלק עליו בזה, הלא הוקשה הויה ליציאה. — ע' מ"מ). וכבר באר הגר"ח הלוי (שם) שיטתו.

ואיבעית אימא התם נמי כתיב ואקח את ספר המקנה' — יש לפרש שלפי ה'איבעית-אימא' אין לדייק מומכר שבמוכר הדבר תלוי, שאין זה מפורש. וגם מהכתוב את בתי נתתי אין להוכיח שתלוי במקנה, שמשום כך נאליץ לדחוק את כי יקח לקרוא 'כי יקח'. אלא במכר כתוב פסוק מפורש ואקח... שהמוכר כותב ומוסרו לקונה, אולם באשה אין כתוב כן, ולכן נשאר הכתוב כי יקח כפשוטו, שהאיש כותב. (עצמות יוסף. וכ"כ הרש"ש בקיצור)
ע"ע במובא בגטין כ:

(ע"ב) 'מה יציאה בעינין דעת מקנה אף הוייה בעינין דעת מקנה' — ומצד ההקש לגירושין היה בדין שתועיל דעת האשה בלא דעת הבעל הקונה, דומיא דגט, אלא משום שכתוב בקדושין כי יקח — ולא שתקח את עצמה, לכך צריך את דעתו, כי בלאו הכי הרי זו מקחת את עצמה. (עפ"י רשב"א. ורמב"ן כתב שצריך גם דעת הבעל 'כי התם' — משמע דילפינן מגט ולא משום 'כי יקח', לפי שאינו

נוגע למעשה הקדושין אלא לעשיית השטר. וצריך לומר שלדברי הכל למדים מגט להצריך דעת הבעל, ואפשר משום 'כי יקח', וכדברי רשב"א).
ע"ע: אמרי משה ית, א-ב.

'מאי לאו שטרי אירוסין ונישואין ממש' — יש מי שפירש 'שטר נישואין' — באופן שבשעת הקדושין היא נעשית נשואה, כגון שקידשה בשטר בשעה שהכניסה לרשותו [או באופן שעשה חופה ואחר כך קידש, שיש סוברים שהחופה מועילה להיותה נשואה בשעת הקדושין. משנה למלך]. (עפ"י המקנה, מובא בפתחי תשובה כו סק"ח).
עוד אפשר לפרש בפשוטו, שטר ראייה על נישואין. (ורש"י גרס 'שטרי אירוסין ממש' ותו לא).

'אין כותבין שטרי אירוסין ונישואין אלא מדעת שניהם... לא, שטרי פסיקתא...'. — ואף על פי שאבי הכלה אומר לעדים, כך וכך אני מתחייב לתת לחתני — אין כותבים עד שיבוא החתן לפניהם, שלא התיירו לכתוב שטר למתחייב ללא הצד השני אלא בלוח ובמוכר, מפני שהם דחוקים למעות, אבל כאן, למה יכתבו ללא דעת החתן. ועוד, שמא עושה כן רק כדי להתפאר שיצא עליו שם כי פלוני נושא בתו ואינו אמת. (פסקי הרי"ד ב"ב פרק עשירי)

'אי מהתם הוה אמינא עד דמקדש והדר בעילי' — רבי שדרש מובעלה יסבור שלעולם האות ו' משמעושה כ'או' אם לא כתוב להפך. ומחלוקת היא בין החכמים — רבי יונתן ורבי יאשיה (ע' ב"מ צד: סנהדרין סו. חולין עח: עפ"י רמב"ן ורשב"א. וע"ע בפני יהושע בדרך אחרת. וע' מצפה איתן להלן יג.). שהראה שרבי יונתן בכמה מקומות הולך לשיטתו בענין זה. וע"ע חרושי הגרונ"ר בענגיס ח"ב לה ד"ה נשוב).
ואתי שפיר לפי זה כיצד רבי יונתן נחלק על רבי שהיה תנא (ע' תוס' פסחים צב. יומא ג: יבמות ז: כתובות ח. רא"ש פרק הכותב. וע' יומא מג: 'ור"י לא מיבעיא דלתנא לא ציית' וכו'. וע' שפ"א חגיגה טז: ובחדושי מהר"י בירב כאן כתב דאמרינן דרבי יונתן תנא ופליג. וכן כתב הרמב"ן פסחים קיד: ואולם אין כן דעת כל הראשונים. ע"ע במובא ביבמות ז) — כיון שנחלקו במחלוקת הקיימת.
ובלאו הכי כתב הרש"ש (בשבת ע: שכל שהדין מוסכם, יכול האמורא לחדש דרשות שלא שערום התנאים. ואולם מדברי התוס' שם שהקשו אין נראה שסברו כן. ושם כתבו התוס' על דברי שמואל שחולק על התנא, שצריך לומר שקבלה היתה לו מרבתי לדרוש כן. ויש לומר כן גם כאן. וע"ע בענין זה במובא בברכות כג.
וע' חז"א (אה"ע קמח), ולדבריו אין כאן מחלוקת, וקושיא מעיקרא ליתא.

'עד כאן לא פליגי רבי ורבנן אלא באחר, אבל בעל דברי הכל אם בא עליה שלא כדרכה עשאה בעולה' — לקמן למדו זאת מבעולת בעל. וטעם הדבר, כיון שהועילה ביאתו זו לקנותה, הועילה גם לעשותה בעולה (ריטב"א). ומשמע מלשון הריטב"א, שרק בביאת-קנין עשאה הבעל בעולה בשלא-כדרכה, ולא בשאר ביאות. וגם הכתוב בעולת בעל נראה שמדבר בביאת קנין, שאם לא כן, איזו נפקותא יש במה שהיא בעולה, אחת היא אם נכנסה לחופה ונבעלה או לא נבעלה. אלא כוונת הכתוב שהיא מקודשת על ידי ביאה.

ואכן, גם רבי יכול ללמוד מפסוק זה שביאה קונה, אלא שצריך את הפסוק ובעלה למעט אמה עבריה, וכיון שהכתוב נצרך לכך, ממילא אנו שומעים בו קנין ביאה. ולכן נקט רבי פסוק זה ולא

את בעלת בעל, לפי שהוא מדבר בעיקר הקנין כי יקח... ובעלה. (עפ"י חזון איש קמח)

'סלקא דעתך אמינא תיתי בקל וחומר מיבמה, ומה יבמה שאין נקנית בכסף נקנית בביאה, זו שנקנית בכסף אינו דין שנקנית בביאה. מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת' — לכאורה יכול היה לפרוץ בפשיטות, מה ליבמה שכן קנינה לשום אישות, תאמר באמה עבריה (כמו שפרכו לעיל ד:), אלא שעדיין היה יכול להקשות, למה לי קרא באשה, תלמד מיבמה מאותו קל-וחומר. ולכן פריך 'שכן זקוקה ועומדת', שאותה פירכה מועילה גם לאשה (מהרש"א).

עוד יש לומר, כוונת הגמרא כאן על יעוד האמה, שרצו ללמוד שמיעדה בביאה מיבמה, ולא לתחילת קנינה. תדע, שגם ההקש שאמרו בסמוך מאם אחרת, פשוטו של מקרא זה מדבר כשמיעדה. ולפי פירוש זה מתבאר שלפי האמת אין האמה מתייעדת בביאה. (פני יהושע. וע"ש תירוץ נוסף, שהפירכא הנ"ל אינה טובה, כי כל זה אכניס בקל וחומר, מה שאין לומר כן בפירכת 'שכן זקוקה ועומדת').

לשון חכמים

'רבי אומר אומר אני...'

ביטוי זה, 'רבי אומר אומר אני', מופיע רבות, למעלה מ-30 מקומות בש"ס בבלי ובתוספתא, ולא מצאנוהו כמעט אצל חכמים אחרים (לפי בדיקה במחשב, נמצא כן פעם אחת בדברי רבי שמעון, רבי אליעזר בן יעקב ורבי יוסי הגלילי — בתוספתא פסחים ת, וכן אצל רבי יוסי — בתוספתא מגילה א). והסבר הדבר, אולי, לפי שרבי אסף וקיבץ וסידר שמועות מכל אשר לפניו, ואף נמצאו כמה סתמי משניות שהוא בעצמו ערך שלא כפי שיטתו הפרטית. ועל כן, כשבא לומר דבר מדעתו שלו, הדגיש ואמר 'אומר אני', למען ידעו שהלכה זו לא קבלה מאחרים. (ע"ע בבית האוצר כלל לג; יסוד המשנה ועריכתה פרק א הערה נד).

דף י

'ביאה נשואין עושה או אירוסין עושה...' — משמע שפשוט בגמרא שביאה עושה נישואין גם ללא חופה, והספק אינו אלא אם ביאת הקנין בכחה לעשותה לנשואה. ומכאן, שביאה שלאחר קדושין ללא חופה — עושה נישואין, אך דוקא בבא עליה לשם נישואין ולא לשם זנות. (ר"ן וריטב"א. וע' תור"י הוקן).

'נפקא מינה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה...' — יש לדקדק, וכי לא ידענו מה בין ארוסה לנשואה, ומדוע הוצרכו לפרש 'נפקא מינה ליורשה...'? אלא באו לומר, דוקא לענין אותם הדברים המנויים יש נפקא מינה בספק, אך לא לשאר דברים, כי לענין עונש הבא עליה, דינה בחנק גם אם ביאה אירוסין עושה, שהרי היא בעולה, ואפילו בהעראה בלבד [וכמו שאמרו לעיל לענין בעולה שלא כדרכה]. (מהר"ט; פורת יוסף. וע"ע תורי"ד; שערי שמועות).

וכן לענין התר לבעל, יש מי שכתב שמכך שלא אמרו נפקא-מינה אם היא מותרת לבעלה ללא